

Oda Johanne Nordberg

Barns medvirkning i undersøkellesfasen

Children`s participation in the investigation
phase

Bacheloroppgave i Barnevern

Veileder: Horneman, Kristin

Mai 2022

Oda Johanne Nordberg

Barns medvirkning i undersøkelsesfasen

Children`s participation in the investigation phase

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Horneman, Kristin
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Barns medvirkning har de senere årene fått stadig større fokus, både i lovverket og i praksis. Barns medvirkning i undersøkelsesfasen er tema for denne oppgaven, hvor jeg vil belyse problemstillingen: *Hva hemmer og fremmer barns muligheter til å medvirke i undersøkelsesfasen?* Jeg har tatt utgangspunkt i forskning gjort på feltet, fortrinnsvis fra Norge. Av faktorer som kan hemme medvirkning, vil jeg ta for meg organisatoriske faktorer, individuelle faktorer ved den ansatte, relasjon mellom den ansatte og barnet og hvilke begrensninger undersøkelsen selv setter, i form av tidsbegrensning.

I drøftingsdelen tar jeg for meg disse faktorene, og ser på hvordan disse kan påvirke barns mulighet til å medvirke i undersøkelsesfasen. Dette sees særlig i sammenheng med at medvirkning er en rett barna har, men også noe som må legges til rette for av den ansatte.

I oppgaven vil jeg avslutningsvis se på spenningsforholdet de ansatte til stadighet befinner seg i, mellom å skulle se på barnet som aktør i eget liv og ekspert, og det at den ansatte vet barnets beste, gjennom kunnskap og erfaringer ervervet gjennom utdanning og praksis.

Oppgaven avslutter med at det trengs mer forskning på feltet, særlig på medvirkning i undersøkelsesfasen, og hvordan det kan legges til rette for medvirkning for de yngste barna.

Abstract

Childrens participation have in the recent years recieved more attention, both in the law and on the workfield. Childrens participation in the investigation phase is the theme for this assignment, where I'll by presenting the problem: *What prevents and promotes childrens opportunities in the investigation phase.* I will refer to research done on the field, first and foremost from Norway. Of factors that can prevent participation, I'll look into organizational factors, individual factors with the employee, the relation between the employee and the child, and what limitations the investigation phase itself has, by having a time limit.

In the discussion part I will look into these factors, and see how they can affect childrens opportunities to participate in the investigation phase, seen in relation to that participation is a right the child has, but also something the employee has to ensure.

In this assignment I'll also look into the tension the employees at all times finds themselves in, between seeing the child as an expert in its own life, and the fact that the child needs help

in seeing what's in the best interest, and that other people may better see what's in the best interest of the child.

The assignment concludes with the need for more research on the field, in particular participation in the investigation phase, and how one can facilitate participation for the youngest children.

Innhold

Sammendrag	1
Abstract	1
1.0 Innledning	4
1.1 Valg av tema og problemstilling	4
1.2 Sentrale begreper	5
1.3 Metode	6
1.4 Kildekritikk	6
1.5 Avgrensninger	6
1.6 Oppgavens videre oppbygning	7
2.0 Bakgrunn	8
2.1 De juridiske rammene	8
2.2 Organisatoriske faktorer	9
3.0 Kunnskapsgrunnlaget	11
3.1 Medvirkning i lovverket	11
3.2 Medvirkning - definisjoner	12
3.3 Medvirkning, modeller	13
3.4 Familieråd og barns medvirkning	14
3.5 Relasjon og medvirkning	15
3.6 Organisatoriske faktorer og faktorer hos ansatte	16
4.0 Drøft	17
4.1 Familieråd som fremgangsmåte for å fremme medvirkning	17
4.2 Hvilke kunnskaper har de ansatte innen det å samtale med barn, og legge til rette for medvirkning?	18
4.3 I hvilken grad påvirker tidsbegrensningen i undersøkelsesfasen barns muligheter til å medvirke?	22
4.4 I hvilken grad er det mulig å bygge en relasjon innenfor undersøkelsesfasen?	23
5.0 Avslutning	26
6.0 Kilder	27

1.0 Innledning

I barneverntjenestens arbeid er det et stort arbeidspress. Hverdagen består av få ansatte og store saksmengder. I undersøkelsesfasen, som jeg i denne oppgaven vil ta for meg, skal undersøkelsen, hvor barnet skal være medvirkende, i utgangspunktet være avsluttet innen tre måneder. Dette skaper et tidspress på arbeidet som består av få møtepunkter og kort tid til å bygge en relasjon med barna en jobber med. Å bygge relasjoner er en viktig del av arbeidet, særlig med fokus på medvirkning og det å legge til rette for at barnet skal få muligheten til å medvirke. I det videre vil jeg gjøre rede for valg av tema og problemstilling, sentrale begreper, metode, kildekritikk, avgrensninger og oppgavens videre oppbygning.

1.1 Valg av tema og problemstilling

Barns medvirkning i undersøkelsesfasen er meget relevant for barnevernspedagogen, da de fleste ansatte i barneverntjeneste i dag er barnevernspedagoger, og disse jobber under det samme lovverket som setter rammer for at barn skal få medvirke, noe jeg vil gjøre rede for senere i oppgaven. Barns medvirkning i undersøkelsesfasen er noe jeg har blitt særlig opptatt av etter min tid i praksis i en barneverntjeneste på et undersøkelsesteam.

Barneverntjenestens arbeid er verdi- og skjønnsbasert (Studsrod 2019; Paulsen 2022). Skjønnsvurderingene i barnevernets arbeid handler om å benytte den fagkunnskapen en innehar, for å komme frem til en beslutning som er hensiktsmessig (Grimen og Molander 2008, sitert i: Paulsen 2022). Det er en nødvendig del av arbeidet å utøve skjønn, fordi hver enkelt sak og hver enkelt person en møter er ulike, og en må gjøre vurderinger til hver enkelt sak, ut ifra den informasjonen en har.

En undersøkelsesfase kan i all hovedsak ende opp i to ulike utfall, tiltak eller henleggelse. I 2021 kom det 84 115 meldinger til barnevernet, hvor 41 790 av disse gikk til undersøkelse (SSB, u. å. *Meldinger*). Av disse ble 27 461 undersøkelser henlagt, hvor 22 600 av disse ble henlagt på bakgrunn av barneverntjenestens egne vurderinger (SSB, u. å. *Undersøkelser*). Over 50% av undersøkelsene henlegges altså. I barneverntjenestens egne vurderinger ligger barnets stemme, da alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter skal få medvirke i forhold som berører barnet jf. barnevernloven §1-6, og barn over 7 år skal få informasjon om saken og muligheten til å uttale seg etter barnevernloven §6-3 (Barnevernloven, 1992, §§ 1-6 og 6-3). Kontaktpersonen skal altså informere barnet og deretter gi det muligheten til å uttale seg, hvor dette så skal vektas og vurderes i forhold til alder og modenhet, og tas med i

barneverntjenestens vurderinger. Kontaktpersonen må altså her utøve skjønn, for å komme frem til hvordan barnets meninger skal vektes.

Uavhengig av hva en undersøkelse måtte ende i, skal barnet få muligheten til å medvirke, så langt det lar seg gjøre og så langt det er forsvarlig. For at barnet skal kunne få muligheten til å medvirke, er det sentralt med en trygg og tillitsfull relasjon mellom barnet og den ansatte i barnevernet (Thrana, 2013). Det er dermed bekymringsverdig at Havnen et al. (2020) i sin rapport i regi av helsetilsynet fant at kun 60% av barna i deres utvalg mellom 0 og 17 år hadde hatt samtale med barnevernet. Medvirkning er noe som skal legges til rette for av den ansatte, og dersom det ikke legges til rette for kan det vanskelig tenkes at barnet vil kunne medvirke.

Jeg vil i det videre se nærmere på medvirkning og hva som ligger i dette begrepet sett opp imot barnevernets arbeid i undersøkelsesfasen. For å belyse dette og problemstillingen *Hva fremmer og hemmer barns mulighet for å medvirke i undersøkelsesfasen* vil jeg belyse følgende spørsmål:

- Hvilke kunnskaper har de ansatte innen det å snakke med barn og legge til rette for medvirkning?
- I hvilken grad påvirker tidsbegrensningen i undersøkelsesfasen barns muligheter til å medvirke?
- Og i hvilken grad er det mulig å bygge en relasjon, innenfor undersøkelsesfasen?

I det videre vil jeg argumentere for at relasjonsferdigheter, kontaktpersonens syn på barnet samt organisatoriske faktorer vil kunne være påvirkende i barns muligheter for å medvirke i undersøkelsesfasen.

1.2 Sentrale begreper

I det videre vil jeg bruke barnevernspedagog, den ansatte og kontaktperson om hverandre for variasjon i språket. I oppgaven skrives det barn, med dette menes alle under 18 år.

Lojalitetskonflikt i denne sammenhengen bunner i at barnet har en tilknytning til en omsorgsperson, og havner i en konflikt ved at barnet på den ene siden bes om å fortelle hvordan situasjonen er i forhold til omsorgspersonen, og på den andre siden ikke ønsker å fortelle om situasjonen og potensielt sette omsorgspersonen(e) i et dårlig lys.

I det videre, der det skrives om arbeidet i en undersøkelse eller undersøkelsesfase, er det snakk om undersøkelsesfasen i det kommunale barnevernet, barneverntjenesten.

1.3 Metode

I denne bacheloroppgaven vil jeg belyse min problemstilling gjennom et litteraturstudie. I søket etter kilder har jeg tatt utgangspunktet i norsk forskning, forholdsvis fra undersøkelsesfasen og om barns medvirkning, men også om barns medvirkning i andre deler av barnevernets arbeid, samt noe forskning fra fortrinnsvis England og Australia. Jeg vil i det videre ta utgangspunkt i at dette har overføringsverdi til Norge og medvirkning i barnevernets undersøkelsesfasen.

1.4 Kildekritikk

Å vise kildekritikk vil si å karakterisere og vurdere de kildene du skal benytte (Dalland, 2017). Dette har jeg gjort ved å hele tiden vurdere hvorvidt kildene jeg har funnet har vært av relevans for denne oppgaven, og hvilken gyldighet de har hatt i forhold til min problemstilling. Barnevernsfeltet er et felt som er i stadig utvikling da det hele tiden fremkommer ny forskning. Jeg har derfor forsøkt å holde meg til kilder fra nyere tid, og har dermed benyttet kilder fra 2000 og frem til i dag. Dette har hovedsakelig vært forskning og studier gjort i Norge, men også fra England og Australia. Hva gjelder kilder fra disse landene, tar jeg som utgangspunkt at dette vil ha en viss overføringsverdi til Norge, da barnevernsfeltet i disse to landene kan sies å være relativt like, særlig hva gjelder undersøkelsesfasen.

1.5 Avgrensninger

Jeg har i denne oppgaven tatt utgangspunkt i Veronika Paulsen (2022) sin bok om medvirkning, samt forskningsartikler funnet gjennom Oria og Idunn, ved å benytte søkeordene *undersøkelse**, *barnevern** og *medvirkning**. Enkelte av disse artiklene har tatt for seg ungdommer, og også deres erfaringer fra barnevernet utover undersøkelsesfasen, men jeg vil i det videre ta utgangspunkt i at dette gjelder også for yngre barn og i undersøkelsesfasen, da ungdommene selv har vært yngre og en del av undersøkelsesarbeidet i barnevernet.

Da det i denne oppgaven skrives om medvirkning i undersøkelsesfasen, vil det ikke gjøres rede for medvirkning ellers i barneverntjenestens arbeid.

Noe av det jeg har funnet er sekundærlitteratur, som vil si at litteraturen er skrevet av en forfatter, men presentert av en annen (Dalland, 2017). Dette vil si at forfatteren som har presentert denne forskningen kan ha tolket og omformulert dette på sin egen måte, men jeg tar utgangspunkt i at dette ikke vil ha noe særlig betydning for denne oppgaven.

1.6 Oppgavens videre oppbygning

I første kapittel i denne oppgaven presenteres tema og problemstilling. I kapittel 2 tar jeg for meg metode, kildekritikk og avgrensninger. I kapittel 3 presenteres bakgrunn for valg av tema, samt oppgavens juridiske grunnlag. I kapittel 4 presenteres kunnskapsgrunnlaget for oppgaven. I kapittel 5 drøftes problemstillingen ved hjelp av kunnskapsgrunnlaget presentert, samt at noe ny kunnskap her dras inn.

2.0 Bakgrunn

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for de juridiske rammene og organisatoriske faktorer som legger føringer for undersøkelsens arbeid i barneverntjenesten. Jeg vil også se på barnets rettigheter hva gjelder medvirkning.

2.1 De juridiske rammene

Barnevernets arbeid i undersøkelsesfasen rammes inn av noen juridiske rammer. Disse rammene reguleres i hovedsak av barnevernloven. Formålet med barnevernloven er at de barn «som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid» (Barnevernloven, 1992, §1-1). For å finne ut hvilke forhold barn lever under, er det nødvendig å undersøke disse, som skal skje snarest (Barnevernloven, 1992, §4-3), og senest innen tre måneder (ibid. §6-9). Dette vil si at barneverntjenesten, og kontaktpersonen som jobber med saken, allerede fra start har en tidsbegrensning på gjennomføringen av undersøkelsen. Som jeg kommer inn på senere, vil dette kunne sette en begrensning for barnets mulighet til å medvirke.

I de seneste årene har barns medvirkning fått større innflytelse og betydning, særlig etter at Norge i 1991 ratifiserte FNs barnekonvensjon (Regjeringen, 2020), og siden barnevernloven kom i 1992 (Tunestveit et al., 2021). Medvirkning er altså et sentralt mål i barnevernets arbeid. Dette er dermed også et sentralt mål i barnevernets undersøkelsesfase. Målet med undersøkelsen er å kartlegge barnets helhetlige situasjon, for å finne ut om det er grunnlag for tiltak etter barnevernloven, eller om saken kan henlegges (Bufdir, 2021b).

For å få en oversikt over barnets helhetlige situasjon, er det nødvendig å snakke med barnet selv for å finne ut hva barnet mener. Barnet skal altså selv få delta og medvirke i egen sak, jf. barnevernloven §1-6 (Barnevernloven, 1992, §1-6). I denne paragrafen står det at:

«Alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter denne loven. Barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og har rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til, og barnets synspunkter skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet.»

I barnevernloven §6-3 står det at

«et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne» (Barnevernloven, 1992, §6-3).

Barnet skal altså få informasjon for å kunne danne seg egne synspunkter, før disse så skal vektet etter barnets alder og modenhet. Videre skal det legges til rette for slik at barnet kan uttale seg både verbalt og ikke-verbalt (Prop 73.L (2016-2017)), slik at barnet kan danne seg egne synspunkter og uttale disse dersom barnet selv ønsker det. Det er altså slik at barnet ikke må uttale seg dersom det ikke ønsker det. Det kan likevel se ut til at barns medvirkning lettere kan oppfylles etter at barnet har fylt 7 år.

Barnevernloven reguleres av FNs barnekonvensjon. I begge disse lovverkene er barnets beste et sentralt prinsipp, men også medvirkning er av stor viktighet, som jeg videre vil ta for meg. Tilhørende barnevernloven er det en egen forskrift som omhandler medvirkning og tillitsperson (Forskrift medvirkning og tillitsperson, 2014). Denne er hjemlet i barnevernloven §1-6 (Barnevernloven, 1992, §1-6), og gjelder for alle som arbeider etter barnevernloven. I forskriften §3 defineres medvirkning som:

«Med medvirkning forstås at barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og gis mulighet til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til og barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Barn kan medvirke i egen sak ved å uttrykke sin forståelse, valg og preferanser gjennom verbal og ikke-verbal kommunikasjon. ...» (Forskrift medvirkning og tillitsperson, 2014).

Som barnevernspedagog skal en altså gi barnet tilpasset informasjon og muligheten til å uttrykke seg, for deretter å lytte til barnet og vektlegge dette etter barnets alder og modenhet. Ansvar for at medvirkning muliggjøres ligger altså hos den ansatte.

2.2 Organisatoriske faktorer

I undersøkelsesfasen arbeider en altså under et tidspress, hvor en i løpet av undersøkelsen skal ha kartlagt barnets helhetlige situasjon, for å så komme frem til om det etter barnevernloven kan settes inn tiltak, eller om saken henlegges. Det er dermed et stadig press på at ting skal gjøres tidnok, uten at dette skal gå på bekostning av hjelpen som eventuelt skal gis, og gjennomføringen av undersøkelsen. I tillegg til at et tidspress på arbeidet, vil også hvor mange ansatte det er, samt hvor mange saker disse har kunne påvirke barnets mulighet til å medvirke (Timor-Shlevin & Kumar-Nevo, 2015), noe jeg vil komme tilbake til senere.

I saksbehandlingsrundskrivet presiseres det at muligheten for at barn skal få medvirke, skal skje i trygge rammer, sikret av barneverntjenesten (Bufdir, 2021a. Barneverntjenesten skal videre legge til rette for at barnet verbalt eller ikke-verbalt skal få uttrykke seg fritt, etter å ha fått tilpasset og tilstrekkelig informasjon ut fra alder og modenhet (ibid.). Det er altså barneverntjenesten, de rammer denne har og hver enkelt ansattes ansvar å legge til rette for at barn skal få muligheten til å medvirke, på den måten som måtte passe for barnet.

Over tid har synet på barn og barns kompetanse endret seg, noe som også har ført til endringer i synet på barns medvirkning, i tillegg til at det er mer anerkjent at medvirkning har flere positive effekter (Paulsen 2022; Bessel 2011). Hva medvirkning kan innebære og de positive effektene av dette vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

3.0 Kunnskapsgrunnlaget

I dette kapittelet tas det utgangspunkt i Veronika Paulsen sin bok *Barn og unges medvirkning i barnevernet* (Paulsen, 2022). I tillegg til dette dras lovverket ytterligere inn for å belyse barnets rettigheter angående medvirkning, samt forskning på feltet. Strandbu og Vis (2008) sin modell for å se på medvirkning som en prosess presenteres, ulike faktorer som vil kunne påvirke barns medvirkning, den ansattes ansvar for barnets medvirkning samt familieråd som fremgangsmåte for å sikre barnets medvirkning sees også på.

I barneverntjenestens undersøkelsesfase er målet å undersøke barnets helhetlige situasjon, med avgjørende vekt på hva som vil være til barnets beste (Barnevernloven, 1992, §4-1). Det vil i de fleste saker være vanskelig å se for seg at barnets beste kan sikres dersom en ikke har gitt barnet muligheten til å medvirke, for eksempel ved å la barnet uttale seg (Caspersen & Paulsen 2019, sitert i: Paulsen 2022). Ifølge Ekelaar (1994, sitert i: Strandbu og Vis 2008) er det i seg selv et kriterium på at en avgjørelse er gjort til barnets beste, at barnet selv har deltatt i beslutningsprosessen. Dette gjenspeiler seg også i den nye barnevernsreformen, hvor det står at «barns medvirkning er av avgjørende betydning for å sikre barnets beste» (Prop. 73L (2016-2017) s.20). En av måtene dette kan gjøres på er å snakke med barnet. I samtaler med barnet, er målet at barnet fritt skal fortelle om hvordan de har det, deres situasjon og hvordan de har det sammen med sine nærmeste (Gamst, 2017).

3.1 Medvirkning i lovverket

Siden barnekonvensjonen i 1991 ble ratifisert av Norge, vil dette bety at det ved motstrid med norsk lov, vil barnekonvensjonen gå foran norsk lov, da denne har forrang. I barnekonvensjonen artikkel 12 står det at partene, altså de som jobber med saken i undersøkelsen «skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse.» (Regjeringen, 2003, s.13). I motsetning til barnevernloven §1-6 (Barnevernloven, 1992, §1-6) er det her ikke aldersbestemt, men heller slik at alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal få gi uttrykk for disse dersom de ønsker det, uavhengig av alder. Dette tilsier et ansvar hos den ansatte, som må legge til rette for og tilpasse den informasjonen barnet skal få, dersom barnet skal kunne danne seg egne synspunkter og gi uttrykk for disse.

I tillegg til å være verdi- og skjønnsbasert, består arbeidet i undersøkelsesfasen av en rekke ulike prinsipper, hvor barnets beste er det mest sentrale. Dette fremkommer av formålsparagrafen til kapittel 4 i barnevernloven, som handler om at alle tiltak som iverksettes

etter kapitlet, skal settes i verk med avgjørende vekt på hva som er til barnets beste (barnevernloven, 1992, §4-1). I prinsippet om barnets beste ligger det at avgjørelser og vurderinger som skal tas, tas med hensyn til barnets beste. Dersom en skal ta en vurdering eller avgjørelse til barnets beste, kan det vanskelig tenkes at denne tas til barnets beste, dersom barnet selv ikke har blitt hørt eller fått muligheten til å uttrykke seg om sine meninger (Christiansen 2012; Dillon et al., 2015). Hva som er barnets beste, er derimot ikke gitt og er noe som må vurderes og undersøkes av den enkelte kontaktperson i hver sak. Det er også skjønnsvurderinger hva gjelder barnets medvirkning, da det er vurderingene til kontaktpersonen samt barnets alder som tilsier hvor mye vekt barnets meninger skal få (barnevernloven, 1992 §1-6). Barns muligheter for å medvirke kan derfor sees på som i stor grad avhengig av den enkelte kontaktperson, og systemet rundt denne.

3.2 Medvirkning - definisjoner

Medvirkning er sentralt i barnevernets arbeid, og noe som omtales ofte, både i praksis, lovverk og de ulike utdanningene. Medvirkning referer til i hvilken grad en person er involvert i en prosess som handler om personens liv eller omgivelser, men ledes av noen andre (Timor-Shlevin & Kumar-Nevo, 2015, s.583). I medvirkning ligger det altså ikke at barnet skal bestemme selv, men at barnet skal tas med i prosessen rundt de avgjørelsene som skal tas. Medvirkning er likevel et vagt begrep og ikke klart definert, ei heller med en felles enighet rundt hva som ligger i begrepet, og det er dermed ulike definisjoner og bruksmåter for begrepet (Hultgren & Johannsson 2019).

Som belyst tidligere defineres medvirkning i Forskrift om medvirkning og tillitsperson (2014) ved at barnet skal få tilpasset informasjon, og senere gis muligheten til å gi uttrykk for synspunktene. Barnets synspunkter skal så vektas etter alder og modenhet, som igjen legger vurderingene over til kontaktpersonen. Barns medvirkning kobles altså ofte til barnets alder og modenhet, noe som gjenspeiles i lovverket, hvor det av barnevernloven kommer frem at alle over 7 som er i stand til å danne seg egne synspunkter skal høres i disse (Barnevernloven, 1992, §6-3).

Den juridiske måten å se på medvirkning, medvirkning som en rettighet, er nødvendig for at rettighetene til barna skal ivaretas (Paulsen, 2022). Det er likevel flere positive effekter utenom at det bare er en rettighet som skal etterstrebases å oppfylles. Noen av de positive effektene er blant annet at medvirkning øker barnets selvfølelse, barnet får mestringsfølelse og mer kontroll (Lurie et al. 2018; Horwath et al., 2012; van Bijleveld et al. 2014). Houghton

(2015) har i sin studie kommet frem til at de barna som i sin kontakt med barnevernet opplevde medvirkning, ser ut til å greie seg bedre enn de barna som ikke opplevde medvirkning (Houghton 2015, sitert i: Tunestveit et al., 2021, s.5). Medvirkning er altså noe som bør etterstrebes ikke bare på bakgrunn av at barnas rettigheter da oppfylles, men også fordi det har positive effekter for barna selv.

3.3 Medvirkning, modeller

To av de mest kjente modellene som gjerne brukes for å forklare medvirkning og hvordan det kan legges til rette for, er Roger Harts «ladder of participation» (Hart, 1992) og Harry Shiers «pathways to participation» (Shier, 2006). Disse to modellene beskriver medvirkning som en stige eller trapp, og det er lagt opp til at de nederste trinnene ikke innebærer medvirkning, mens det oppover i stigen eller trappen blir større grad av medvirkning for barnet. Begge beskriver medvirkning som graden barn gis muligheten til å medvirke i en avgjørelse eller beslutning (Hultgren & Johannsson, 2018). Disse to modellene legger opp til at muligheten for medvirkning avhenger av barnets alder og modenhet, da de ser på medvirkning som noe som kommer fra barnet, og legges til rette for av den ansatte (ibid.). Dette igjen legger ansvaret hos den ansatte, da barnets mulighet for medvirkning avhenger av den ansattes evner og mulighet til å legge til rette for medvirkning. Begrensninger her vil være både personlige faktorer hos den ansatte og organisatoriske faktorer, noe jeg vil komme tilbake til senere.

Hart og Shiers modeller for medvirkning ser altså på medvirkning som noe som vil skje gradvis, og hvor det ene steget naturlig vil etterfølge det andre. Dette er en begrensende faktor ved begge disse modellene, ved at medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid ikke kan sees på som noe som skjer ved enkeltmøter eller enkelthendelser, men at medvirkning er en kontinuerlig prosess, og at dette dermed hele tiden er noe som må legges til rette for og etterstrebes å oppfylle (Paulsen, 2022).

Deltakelse er en nødvendig del av medvirkning, men deltakelse alene er ikke nok for å kunne si at barnet medvirker (Havnen et al., 2020). Det er heller ikke slik at samtaler med barn, utelukkende for å innhente informasjon kan kalles medvirkning. Medvirkning er mer enn bare enkeltmøter der barnet deltar eller snakkes med enkeltvis. Vis et al. (2012) fant i sin studie at dersom barn deltok på møter flere enn tre ganger, økte dette sjansene for å ha en innflytelse på avgjørelsene som skulle tas, i motsetning til de som bare møtte sin saksbehandler en gang (Vis et al., 2012). Medvirkning kan dermed sees på som en prosess som finner sted under hele barnevernets arbeid (Prop. 73L (2016-2017); Paulsen 2022). Barns medvirkning er altså ikke

enkeltfenomen som finner sted for eksempel gjennom å ha en samtale med barnet, men heller ved å hele tiden legge til rette for og gi barnet tilpasset informasjon slik at barnet kan danne seg egne synspunkter, og senere støttes i å dele disse dersom barnet ønsker det (Dillon et al. 2015). Strandbu og Vis (2008) har utformet en modell hvor medvirkning sees på som en prosess. Denne modellen består av fem punkter som er; informasjon, meningsdannelse, uttrykke meningen sin, inklusjon av meningen og oppfølging (Strandbu & Vis 2008). Det første punktet i denne modellen, informasjon, handler om at barnet skal få informasjon om barnevernets rolle, hvilke rettigheter barnet har, og hva saken handler om (Paulsen, 2022). Barnet trenger altså informasjon slik at det kan forstå hva som skjer, og deretter danne seg egne meninger. Det neste punktet, meningsdannelse, handler om at meningen blir til i relasjon med andre, og i samhandling med andre (ibid.). Barnet trenger altså informasjon for å danne seg en mening, og noen å danne denne meningen med. Det neste punktet, å få uttrykke sin mening, handler om å gi barnet muligheten til å uttrykke seg, slik at barnet får delt disse. Her er det viktig at kontaktpersonen har en god relasjon til barnet, og kan hjelpe barnet i å dele sine meninger. Det neste punktet, inklusjon av meningen, handler om at barnets mening skal tas med i betraktning, og vurderes etter barnets alder og modenhet. Dette punktet avhenger altså av kontaktpersonens evner til å lytte til barnet, og vurdere disse meningene. Det siste trinnet, oppfølging, handler om at barnet etter å ha vært med i prosessen rundt beslutningen skal følges opp av den ansatte, særlig med fokus på at ansvaret ikke ligger hos barnet etter beslutningen.

Denne modellen ser altså på medvirkning som en kontinuerlig prosess, hvor det gjennom hele prosessen er viktig at den ansatte legger til rette for medvirkning ved å gi barnet informasjon, og støtte barnet til å danne seg egne meninger, og senere støtte barnet i å dele disse.

3.4 Familieråd og barns medvirkning

En måte barnet kan medvirke på i undersøkelsesfasen, er dersom det gjennomføres et familieråd. I familierådet er hovedmålet å finne frem til ressurser som fins i nettverket (Bufdir, 2015), slik at disse kan hjelpe barnet og dets familie med det som måtte være mulig, og av behov. Før familierådet, blir familien tildelt en familierådskoordinator i regi av Bufdir (ibid.). Denne familierådskoordinatoren har som oppgave å finne ut av hvem barnet ønsker skal ta del i dette familierådet, samt orientere og forberede barnet på familierådet.

Spørsmålene en skal finne løsninger på i familierådet er kommet opp med i samarbeid mellom familien, barnet og barneverntjenesten (ibid.).

3.5 Relasjon og medvirkning

Relasjon er noe som går igjen som en viktig faktor når det gjelder barn og deres mulighet til å medvirke i undersøkelsesfasen. Flere studier understreker at for å etablere trygge og produktive relasjoner, er tid og engasjement viktige faktorer (Dillon et al., 2015; Horgan et al., 2016; Jobe & Gorin, 2013, sitert i: Tunestveit, Mæhle og Ulvik 2021). Dersom en relasjon skal fungere, er tillit en viktig del, da tillit er en grunnleggende del av barnets utvikling i barndommen, og også en viktig del dersom en relasjon skal sees på som god (Pinkney, 2013 sitert i: Dillon et al. 2015).

Relasjon er altså viktig dersom barnet skal få muligheten til å medvirke. Men barnets relasjon til foreldrene eller omsorgspersoner vil også kunne være hemmende for barnets mulighet til å medvirke, blant annet dersom barnet befinner seg i en lojalitetskonflikt. Men det er også organisatoriske faktorer så vel som personlige faktorer hos de ansatte som vil kunne hemme barnets mulighet for å medvirke. Thrana (2013) skriver at det som er viktig og grunnleggende for å lykkes i rollen som sosialarbeider som jobber med barn, er gode relasjonsferdigheter. Gode relasjonsferdigheter i seg selv er likevel ikke nok for å kunne gi barn mulighet til å medvirke i egen sak.

Et annet viktig moment i at barn skal få muligheten til å medvirke i egen sak, er at de får informasjon presentert på en forståelig og god måte, i forhold til barnets alder og forståelse, slik det presenteres i Strandbu og Vis (2008) sin modell (Strandbu & Vis, 2008; Paulsen 2022). Barn må altså få aldersadekvat og tilpasset informasjon om saken og hvilke beslutninger som skal tas dersom de skal være i stand til å danne seg egne meninger og synspunkter om saken, slik barnet på sikt kan medvirke om det ønsker dette. At informasjonen tilpasses hvert enkelt barn er dermed viktig for å kunne legge til rette for medvirkning.

Det er også i denne modellen sentralt at det er en god relasjon mellom barnet og den ansatte, slik at det skal kunne legges til rette for at barnet skal få danne seg en mening, si denne, og at meningen skal tas med i betraktning. Det er også et ansvar hos de ansatte, ved at den ansatte i ettertid skal følge opp barnet, blant annet med fokus på at det ikke var barnets avgjørelse, og at ansvaret ligger hos de ansatte og ikke barnet selv. Dette er altså en modell som legger stor vekt på barnets meninger og relasjonen (ibid.).

3.6 Organisatoriske faktorer og faktorer hos ansatte

Som Christiansen (2012) fant i sin artikkel, er selve oppbygningen av barneverntjenesten, og denne oppbygningens manglende strukturer hemmende for å kunne realisere barns medvirkning. Hver kontaktperson i undersøkelsesfasen har mange saker, som er med på å skape utfordringer knyttet til det å legge til rette for medvirkning (van Bijleveld et al. 2015; Tunestveit et al., 2021). Dette kommer i tillegg til at arbeidet i undersøkelsesfasen er tidsbegrenset, og at det heller ikke er store mulighetene for å være fleksibel hva gjelder tid og sted (Christiansen 2012).

Men organisatoriske faktorer og lite tid til å bygge relasjoner er ikke alene styrende for i hvilken grad barn har muligheten til å medvirke i undersøkelsesfasen. Det er også flere faktorer hos de ansatte som påvirker muligheten for medvirkning. I en studie gjennomført av Pölkki et al. (2012) forteller de ansatte selv at de har manglende kunnskaper og manglende tiltro til seg selv (Pölkki et al., 2012). Manglende kunnskaper og manglende tiltro til seg selv, kan også sees i sammenheng med ønsket om å ikke ville belaste barnet ytterligere (Christiansen 2012). De ansatte ønsker altså at barna skal få medvirke, så langt dette ikke vil kunne påføre barnet mer belastninger. Dette igjen kan kobles til den ansattes syn på barn og barns forståelse av seg selv, og om den ansatte ser på barnet som kompetent og aktør i eget liv, eller om barnet sees på som et samfunnsmedlem som enda ikke er ferdig utviklet og heller ikke enda vet sitt eget beste (Angel, 2010).

Medvirkning er altså en rettighet barna har, men som må legges til rette av de ansatte, noe som er vanskelig å få til i praksis (Christiansen, 2012). Dersom barnet skal kunne få medvirke, er barnet i behov av en kontaktperson som legger til rette for medvirkning, blant annet ved å tilpasse informasjonen barnet får i forhold til barnets alder og modenhet. Dette er likevel noe som viser seg å være vanskelig å få til i praksis, og barnets medvirkning vil også være varierende, avhengig av den ansattes syn på barnet.

4.0 Drøft

I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg hva som kan fremme og hemme barns medvirkning i undersøkelsesfasen, herunder familieråd som fremgangsmåte, hvilke kunnskaper de ansatte har innen det å samtale med barn og legge til rette for medvirkning, mulighetene for å bygge en relasjon innenfor undersøkelsens tidsramme og spenningsforholdet de ansatte befinner seg i mellom å se barnet som ekspert på eget liv, og det å som fagperson vite hva som vil være best for barnet.

Som vist i kapitlet foran er barnevernloven §1-6 sentral og sier at alle barn skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon slik at det kan danne seg egne synspunkter, og senere fritt gi uttrykk for disse. Barnet har altså en rett til å fritt gi uttrykk for sine synspunkter dersom det vil, samtidig som det er kontaktpersonens ansvar å legge til rette for dette, ved å gi tilpasset informasjon og la barnet uttrykke seg, men dette er altså ikke ensbetydende med at barna selv skal få bestemme. Dette er fordi flere barn, selv om de kan ha bodd under skadelige omstendigheter for deres helse og utvikling, i slike situasjoner fortsatt kan ha et ønske om å bo med sine foreldre (Kriz & Skivenes, 2017). Det er dermed slik at kontaktpersonen i flere situasjoner må ta valget for barnet, men at barnet skal bli hørt angående sin mening. Det er også slik at den ansatte kan ta enkelte avgjørelser på vegne av barna fordi det ikke er barnas ansvar, og at de heller ikke skal bli gående med skyld eller føle ansvar for de avgjørelsene som tas (Havnen et al., 2020).

4.1 Familieråd som fremgangsmåte for å fremme medvirkning

En fremgangsmåte for å fremme barns medvirkning i undersøkelsesfasen, er ved å gjennomføre familieråd. Dette vil si at barnets stemme aktivt etterspørres i forkant, under og etter familierådet. Familierådet er et råd som er til for barnet, og skal hjelpe barnet og familien ved å finne ressurser i familie og nettverk som kan hjelpe familien og barnet videre. Dette vil altså kunne øke barnets muligheter for å medvirke, ved at barnet selv kan være delaktig, eller være delaktig og medvirke gjennom en støtteperson valgt av barnet selv. Medvirkning er nemlig ikke ensbetydende med at barnet selv må uttale seg. Dette kan også gjøres ved at andre fremmer barnets stemme. Ved bruk av familieråd, er det i motsetning til lovens begrensninger ingen nedre aldersgrense for når barnet skal få medvirke eller si sin mening.

Selv om familieråd er en god fremgangsmåte for å fremme barnets medvirkning, er det likevel slik at familieråd i dag brukes lite i undersøkelsesfasen (Christiansen et al., 2019, sitert i: Havnen et al., 2020). En av årsakene til dette kan tenkes å være at familieråd er tidkrevende.

Arbeidet i undersøkelsesfasen er tidsbegrenset og består av å kartlegge barnets helhetlige situasjon, og ved familieråd må dette søkes om, og fra det er bestemt at et familieråd skal gjennomføres til det faktisk skjer, går det gjerne fire til åtte uker før gjennomføringen finner sted (Bufdir, 2015).

4.2 Hvilke kunnskaper har de ansatte innen det å samtale med barn, og legge til rette for medvirkning?

Dersom barnet skal kunne uttrykke seg, er barnet nødt til å på forhånd få det som er nødvendig av informasjon om saken, for at barnet skal kunne danne seg sine egne meninger. Det er likevel ikke slik at barnet har rett til å få all informasjon om saken, særlig hvis barnet er under 15 år og ikke ellers har partsrettigheter, da barnet også har rett på beskyttelse (Vis & Strandbu, 2008). Informasjonen som da skal gis til barnet, må dermed tilpasses det enkelte barnet, slik at informasjonen er til hjelp for barnet i å danne seg egne meninger, og ikke utsetter barnet for ytterligere belastninger. Dette igjen avhenger av kontaktpersonen, og dens skjønnsvurderinger.

Forståelsen barnet har er ikke en forståelse barnet har skapt alene, men en forståelse som har oppstått i relasjon til andre (Gulbrandsen et al., 2012). I artikkelen skrevet av Gulbrandsen et al. (ibid.) kommer det frem at det er viktig at barnet informeres og har en slik relasjon til sin kontaktperson slik at barnet føler seg trygg, slik at det i samhandling med kontaktpersonen kan skape seg sine egne meninger, og senere uttrykke disse. Dette igjen gjenspeiles i Vis og Strandbu sin modell for medvirkning, hvor medvirkning sees på som en prosess, der informasjon til barnet er en viktig del. Igjen kan man se viktigheten av den ansattes tilrettelegging og nødvendigheten av å ha gode kunnskaper om det å skulle samtale med barn og legge til rette for medvirkning, slik at medvirkning kan fremmes.

Barnets medvirkning skal få frem barnets perspektiv og bidra til at avgjørelser som fattes er til barnets beste. Som vist i kapitlet foran betyr ikke dette at barnet har en rett til å bestemme, men at barnet skal lyttes til, og barnets synspunkter skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet (Forskrift om medvirkning og tillitsperson, 2014). Retten til medvirkning og innflytelse gjelder i hele beslutningsprosessen og for alle forhold som vedrører barnet, ikke bare når det tas rettslige eller administrative avgjørelser. Det skal altså legges til rette for at barnet kan medvirke og være deltagende igjennom hele prosessen. Barns medvirkning i undersøkelsesfasen kan dermed sees på som en kontinuerlig relasjonell prosess (Tunestveit et al., 2021), slik det også gjøres i Vis og Strandbu sin modell som ser på medvirkning som en

kontinuerlig prosess. I dette ligger det at dersom det skal kunne legges til rette for medvirkning for barnet, er det behov for en trygg og god relasjon mellom barnet og kontaktperson. Barnet kan ikke medvirke alene, eller uten at det legges til rette for dette. Kvaliteten på relasjonen vil altså kunne påvirke barnets muligheter for å medvirke, ved at medvirkning skjer i relasjon til den andre.

For at barnet skal kunne medvirke og si sin mening, er det nødvendig at barnet får snakke med sin kontaktperson flere ganger mens undersøkelsen pågår. Vis et al. (2012) fant i sin studie at barna som hadde deltatt på flere møter hadde tre ganger så stor sannsynlighet for å kunne medvirke i avgjørelsene som skulle tas, i motsetning til de som bare hadde blitt spurt om hvordan de hadde det. Flere møtepunkter og samtaler mellom barn og kontaktperson vil altså kunne fremme barns medvirkning. En trygg og tillitsfull relasjon til sin kontaktperson (Paulsen, 2016), og at kontaktpersonen har et syn på barnet som kompetent og ekspert på eget liv (Studsrød et al., 2019) vil også kunne fremme barns medvirkning. Dersom det skal kunne bygges en trygg og tillitsfull relasjon mellom barn og kontaktperson, kan det se ut til at flere møtepunkter mellom de to er viktig, i tillegg til at den ansatte ser på barnet som kompetent og lytter til barnets meninger, og tar disse med i vurderingene som skal gjøres.

Som skrevet tidligere er ikke alle studiene i denne oppgaven skrevet om undersøkelsesfasen. Paulsen (2016) sin studie om barn på institusjon er en av disse, men som likevel vil kunne sies å ha overføringsverdi til undersøkelsesfasen. Paulsen (2016) fant at det som hadde størst innvirkning på om de unge selv opplevde medvirkning var møtepunkter, alder og relasjon (Paulsen, 2016). Det som kunne innvirke på graden av medvirkning var altså hvor mange møter barnet hadde med sin kontaktperson, alderen på barnet og hvilken relasjon det var mellom barnet og kontaktpersonen. Det er likevel slik at barnets deltakelse og medvirkning gjennom samtaler med kontaktperson i undersøkelsesfasen kun har hatt en indirekte påvirkning på barnevernets beslutninger, ifølge Havnen et al. (2020). Som vist i innledningen, henlegges over halvparten av undersøkelsene på bakgrunn av barneverntjenestens egne vurderinger. I barneverntjenestens vurderinger er det mange elementer, hvor barnets egne synspunkter vil ha varierende betydning, innhentet gjennom eventuelle samtaler som er gjennomført, og dermed også varierende påvirkning på barnevernets beslutninger. Det vil være nærliggende å tro at barnets egne synspunkter vil ha liten påvirkningskraft, særlig når dette sees i sammenheng med hvor lite det samtales med barn i undersøkelsesfasen.

Flere studier gjennomført viser at ansatte kan vegre seg fra å ville belaste barnet ytterligere ved å involvere barnet i for stor grad, i tillegg til at det kommer frem at de ansatte selv mener

de mangler kompetanse i å samtale med barn (Christiansen, 2012). Dersom kontaktpersonen vegrer seg fra å ville belaste barnet ytterligere, kan det tenkes at barnet heller ikke får tilstrekkelig eller tilpasset informasjon, da det kan tenkes at det er denne informasjonen som vil kunne være belastende for barnet (Vis & Strandbu 2004). Uten denne informasjonen vil barnet vanskelig kunne medvirke, da barnet er i behov av informasjon om saken og prosessen rundt dersom barnet skal være i stand til å danne seg egne meninger om saken. Det er også viktig at barnet informeres på en måte som er forståelig for barnet, slik at barnet kan få en forståelse av det som skjer (Gulbrandsen et al., 2012), i stedet for å bygge opp sin egen forståelse av situasjonen. Det kan altså være et ønske fra de ansattes side om å skåne barnet fra å måtte forholde seg til det som har skjedd i større grad enn det allerede gjør, men dette igjen kan vise seg hemmende ovenfor barnet og barnets muligheter for å medvirke.

Den ansattes oppfatning og forståelse av barnet er også viktig. Dersom den ansatte har en oppfatning av barnet som sårbart og at barnet bør skjermes, og ikke har kompetanse til å kunne forstå eller svare på de spørsmål den ansatte har, vil dette virke hemmende på barnets muligheter for å medvirke (Christiansen, 2012). Om kontaktperson ser på barnet som ekspert på eget liv og som en kompetent «being», eller om kontaktperson ser på barnet som uferdig voksen og en «becoming» (Studsrød et al., 2019, s.25-27) vil ha påvirkning på hvilken grad barnet har mulighet til å medvirke. Ser en på barn som uferdige voksne, kan det lett tenkes at dette fører til at en ønsker å skjerme barna fra det som kan være vanskelig og vondt, og dermed heller ikke informerer barna. Dette igjen vil kunne føre til at barna ikke får muligheten til å medvirke i like stor grad som de ville gjort dersom de ble bedre informert. Men i valget å ikke informere barnet i like stor grad for å beskytte barnet, ligger det også et ønske om å skåne barnet.

Ifølge Angel (2010) står ansatte i barnevernet hele tiden i et spenningsforhold, ved at de har to ulike referanserammer å forholde seg til. På den ene siden skal en se på barnet som aktør i eget liv og kunnskapsbærer (Angel, 2010), hvor barnet skal sees på som en ekspert på eget liv, hvor kunnskapen kommer frem ved at barnet får tilpasset informasjon etter alder og modenhet, og deretter kan danne seg egne synspunkter som senere kan uttrykkes. På den andre siden ser en på barnet som «et samfunnsmedlem hvor andre vet best hva som er godt og riktig» (ibid., s.149). Med dette synet ser en altså på barnet som en som trenger rettleiding for å finne ut av hva som er godt og riktig, mens den ansatte innehar denne kunnskapen gjennom utdanning og erfaring fra arbeidet. Barnet skal i undersøkelsesfasen altså få muligheten til å medvirke ved å si sin mening og bli hørt i denne, samtidig som den ansatte innehar kunnskap

fra utdanning og praksis i hva som er barnets beste. Det er altså noe den ansatte må forholde seg til daglig og balansere mellom, slik at barnet selv kan få komme med egne meninger og synspunkter og at disse skal tas i betraktning etter alder og modenhet, mens den ansatte på samme tidspunkt skal bruke sine kunnskaper og utøve sitt skjønn, slik at det som gjøres, gjøres slik at det er til det beste for barnet. Dersom en har hovedfokus på at barnet er aktør og ekspert i eget liv, kan det tenkes at dette fremmer barnets medvirkning i undersøkelsesfasen da barnet aktivt høres og barnets mening stadig etterspørres, da det er barnet som vet best hvordan situasjonen er, og hva som kan hjelpe. Har en som hovedfokus at barnet er et samfunnsmedlem hvor andre har bedre forutsetninger og kunnskaper for å vite hva som er det beste for barnet, vil dette kunne hemme barnets medvirkning, ved at en da ikke legger vekt på barnets meninger i like stor grad.

For å legge til rette for medvirkning for barn i undersøkelsesfasen er det dermed nødvendig å balansere mellom disse to referanserammene, for å utføre et godt arbeid hvor barn får medvirke. Det er likevel ikke en riktig måte å la barnet medvirke på. Dette er noe som må avgjøres i samsvar med barnets alder, modenhet, forståelse av saken og på hvilke måter barnet er i stand til å medvirke. Medvirkningsprosessen vil dermed ikke være lik for hver sak eller hvert barn, dette er noe som individuelt må tilpasses slik at det enkelte barnet kan medvirke på en måte som det selv er i stand til. Dette er et ansvar som ligger hos den ansatte, at medvirkning tilpasses og utformes slik at det gir barnet en mulighet til å medvirke (Dillon et al. 2015; Paulsen, 2022).

Pölkki et al. (2012) fant i deres studie at saksbehandlerne i barnevernet selv ønsker mer tid til å samarbeide med barna, men at de også selv opplever å ha manglende kompetanse og kunnskap i det å snakke med barn, samt utøve skjønn på en god måte (Pölkki et al., 2012). Dette igjen vil kunne påvirke barns muligheter for å medvirke, da det er den enkelte saksbehandler som legger til rette for barns medvirkning, og også har makt over barnet ved at det er kontaktperson som er med i bestemmelsen av hvordan barnets meninger og synspunkter skal vektes i forhold til forståelse og modenhet (Forskrift medvirkning og tillitsperson, 2014). Dette gjenspeiler seg også i Hudson (2012) sine funn, hvor kontaktpersonene var opptatt av at det var de som er ansvarlige for å legge til rette for medvirkning, mens de var mindre opptatt av å se barna som kompetente og eksperter på eget liv som er i stand til å være med å ta avgjørelser om sin egen situasjon (Hudson 2012, sitert i: Tunestveit et al., 2021).

Kontaktpersoners mangel på tiltro til seg selv, og mangel på kunnskaper i det å snakke med

barn og deres syn på barnet vil altså kunne virke hemmende på barns muligheter for å medvirke i undersøkelsesfasen.

4.3 I hvilken grad påvirker tidsbegrensningen i undersøkelsesfasen barns muligheter til å medvirke?

I barneverntjenestens undersøkelsesfase er hovedmålet altså at en skal undersøke barnets helhetlige situasjon, og å belyse denne så godt som mulig. Dette vil innebære at den ansatte har et ønske om at barnet fritt skal fortelle hvordan barnet har det hjemme. Dette vil kunne sette barnet i en lojalitetskonflikt ved å på den ene siden skulle være lojal mot foreldrene, og på den andre siden skulle fortelle barnevernet hvordan situasjonen er. At undersøkelsesfasen da skal være avsluttet innen tre måneder, og saksmengden hver kontaktperson har, vil kunne påvirke barns muligheter til å medvirke, ut ifra hvor trygg relasjon en er i stand til å danne på denne tiden. Tidsbegrensningen vil altså kunne være hemmende for barns medvirkning dersom kontaktperson ikke har tid eller kompetanse innen relasjonsbygging og samtale med barn. Dersom kontaktpersonen har denne kompetansen kan det tenkes at tiden ikke vil være en hemmende faktor, men heller en fremmede, da relasjonen har potensialet til å støtte barnet i å dele sin mening. Relasjonen mellom barnet og kontaktpersonen vil også kunne dempe denne lojalitetskonflikten barnet potensielt befinner seg i dersom det er en god relasjon, mens det kan tenkes at denne lojalitetskonflikten ikke dempes dersom barnet ikke opplever det som en god relasjon.

En måte en kan prøve å dempe denne lojalitetskonflikten barnet befinner seg i på, er ved at barneverntjenesten kan gjennomføre samtaler med barnet alene (Barnevernloven, 1992, §4-3). Ved å samtale med barnet alene, er tanken at barnet da fritt kan få uttrykke sine meninger uten at foreldrene er tilstede (Prop. 73L. (2016-2017)) Det er også da viktig at disse samtalen foregår i trygge rammer for barnet, blant annet ved at barnet kan få være med å bestemme hvor samtalen skal finne sted dersom det er mulig, og ved at barnet kan ha med seg en støtte- eller tillitsperson i samtaler med kontaktperson (Bufdir, 2021a). Dette kan hjelpe barnet med å fortelle til tross for lojalitetskonflikten barnet befinner seg i, ved at foreldrene da ikke er til stede mens barnet forteller, og at barnet har med seg en person barnet er trygg på i samtalen. Dette igjen kan fremme barnets muligheter for å medvirke, da barnet vil kunne få snakke fritt med kontaktperson uten å direkte påvirkes av foreldrene under samtalen.

En annen faktor som påvirker barnets mulighet for å medvirke, er selve oppbygningen av barneverntjenesten, og særlig de manglende strukturene for å kunne realisere barnets mulighet

for medvirkning (Christiansen, 2012). Hver kontaktperson har en stor saksmengde, det er stadig økende krav til dokumentasjon, og mangel på ansatte er alle faktorer som er med på å skape utfordringer for å legge til rette for medvirkning (van Bijleveld et al. 2015, sitert i: Tunestveit et al., 2016). Det kan altså tenkes at jo flere saker hver enkelt kontaktperson har, jo mindre tid vil gå til å legge til rette for at barn kan medvirke, ved at barn og kontaktperson da møtes sjeldent.

Men deltakelse i seg selv er ikke nok til at barnet skal kunne få medvirke. Ifølge Havnen (Havnen et al., 2020) er ikke deltakelse det samme som medvirkning. Deltakelse er en nødvendig del av medvirkning, men å delta er ikke nødvendigvis det samme som å medvirke (Havnen et al., 2020; Paulsen 2016). Det å legge til rette for at barnet skal kunne medvirke, og dermed se og behandle barnet som aktør og ekspert på eget liv kan ikke gjennomføres utelukkende ved at barnet får delta. Medvirkning handler om en pågående prosess, og ikke om enkelthendelser (Christiansen, 2012). Barns deltakelse og medvirkning er altså avhengig av at barnet forberedes og at barnets mulighet for medvirkning planlegges og legges til rette for. Skal en som kontaktperson legge til rette for, og fremme barnets muligheter til å medvirke, må en dermed ha flere møtepunkter med barnet, tilpasse informasjonen som gis, behandle barnet som ekspert på eget liv og lytte til det barnet har å si.

4.4 I hvilken grad er det mulig å bygge en relasjon innenfor undersøkelsesfasen?

Relasjon er viktig dersom barnet skal kunne få muligheten til å medvirke (Thrana, 2013). Dette vil også kunne tilsi at dersom det ikke er en god relasjon mellom barnet og saksbehandler, vil dette kunne virke hemmende for barnets muligheter for å medvirke. For at det skal være en god og trygg relasjon er to viktige faktorer tid og engasjement (ibid.). Men i dette ligger det også en utfordring. Kontaktpersonen skal etterstrebe å få en god og trygg relasjon med barnet, slik at det lettere kan legges til rette for barnets medvirkning. Men å bli involvert i barnets liv vil også være krevende for kontaktperson og barnet, ved at dette kan føre til følelsesmessige utfordringer, særlig sett i forhold til undersøkelsens varighet. I relasjonen må en altså balansere mellom det å skape en god og trygg relasjon, uten at en skal gå for dypt og følelsesmessig inn i relasjonen (ibid.).

I undersøkelsesfasen er det som vist tidligere begrenset med tid. En sak skal undersøkes og henlegges eller gå til tiltak fortrinnsvis innen tre måneder. Det sier seg da selv at det er begrenset med muligheter for å treffe barnet og skape en tillitsfull relasjon, da kontaktpersonen gjerne har mange saker å forholde seg til. Det er likevel slik at det skal

skapes en god relasjon med barnet blant annet gjennom samtaler og ellers når kontaktperson og barn møtes, for eksempel ved hjemmebesøk. Dersom det er en god og tillitsfull relasjon mellom barn og kontaktperson, vil dette øke sjansene for at barna tør å være åpne og ærlige, samt stille spørsmål (Paulsen, 2016, 2022; Havnen et al., 2020). Det er altså begrenset med tid i en undersøkelse, men det er likevel slik at relasjonen kommer frem som en av de viktigste faktorene for at barnet skal kunne medvirke. Dersom barnet skal kunne være med og si sin mening om saken og avgjørelsene som skal tas, er barnet nødt til å på forhånd ha mottatt informasjon tilpasset alder og forståelse, for at det skal kunne sies å være an avgjørelse hvor barnet har fått medvirke, som da kan sies å være tatt til barnets beste (Lurie et al., 2018).

At barnet skal være med og si sin mening, er ikke ensbetydende med at barnet selv skal bestemme. Ifølge Forandringsfabrikken (2020) handler medvirkning om å gi informasjon tilpasset barnets alder og modenhet, legge til rette så barn kan snakke trygt, avtale vegen videre og gjøre alt i samarbeid med barnet. Forandringsfabrikken presiserer at medvirkning ikke handler om at barn skal ta alle beslutningene, men at de skal påvirke beslutningene i riktig retning (Landsforeningen for barnevernsbarn 2021, sitert i: Paulsen, 2022). De ønsker altså ikke å få bestemme alt selv, men at de skal høres i sin sak, om sine meninger. Å fremme barns medvirkning i undersøkelsesfasen vil altså innebære å støtte barnet i å dele sin mening, å lytte til denne og ta denne med i vurderingen av hva som skal gjøres videre.

Barna ønsker altså ikke å bestemme selv, men å få muligheten til å dele det de mener, og at dette blir lyttet til. Det er likevel ikke slik at barns medvirkning oppleves som god eller lett for alle. I gjentatte studier kommer det frem at mange barn opplever deltakelse og medvirkning som både vanskelig og mangelfull (Dillon et al., 2015; Heimer et al., 2018; Jensen et al., 2014; Pölkki et al., 2012, sitert i: Tunestveit et al., 2021). I flere av disse studiene er det relasjonen til den ansatte som trekkes frem, og at det er viktig med kontinuitet, trygghet og positivitet mellom den ansatte og barnet dersom en skal kunne utvikle en god relasjon (Timor-Shlevin & Krumer-Nevo, 2015). Medvirkning oppleves altså som vanskelig og noe som kan være mangelfullt for barna, og det pekes på at dette kan ha skyld i en dårlig relasjon mellom den ansatte og barnet. Dersom barna opplever medvirkning som noe vanskelig og mangelfullt, kan det tenkes at dette vil være en hemmende faktor for barns mulighet til å medvirke i undersøkelsesfasen, særlig da det tidligere har blitt pekt på at barns mulighet til å medvirke øker dersom det er en god og trygg relasjon mellom barnet og kontaktpersonen.

Som vist ovenfor har altså relasjon betydning for barnets mulighet til å delta. I studier der erfaringer med relasjoner fortelles om er dette med positivt fortegn og som en del av

medvirkningen, mens der dette mangler ser det ut til at det heller ikke har vært medvirkning (Tunestveit et al., 2021). Medvirkning bidrar til en god relasjon, og en god relasjon bidrar til medvirkning (Studsørød et al., 2019). Det kan dermed tenkes at relasjon og medvirkning kan være en fremmede faktor i de tilfeller det er en god relasjon, mens det i tilfellene hvor dette mangler vil kunne virke hemmende for muligheten til å medvirke. Det kan tenkes at det er uheldig at relasjon og medvirkning har en så stor sammenheng, da undersøkelsen setter en begrensning for muligheten til å danne en god relasjon ved at den i utgangspunktet skal være avsluttet innen tre måneder.

5.0 Avslutning

Medvirkning er et sentralt mål det er ønskelig å få til i praksis i alle saker, men medvirkning er krevende å få gjennomført i praksis slik det er i dag. Det er en rekke ulike faktorer som vil kunne hemme og fremme barns mulighet for å medvirke, både organisatoriske og personlige faktorer hos de ansatte, samt undersøkelsens tidsbegrensning. En fremgangsmåte for å fremme barnets medvirkning er familieråd, men det finnes også andre måter dette kan gjøres på, som jeg ikke har rukket å se på i denne oppgaven. Medvirkning er ønskelig fra alle parter, men både ansatte og barn kan vegre seg fra å skulle samtale med den andre, enten det gjelder lojalitetskonflikt og manglende relasjon eller kunnskap og kompetanse i å samtale med barn og legge til rette for medvirkning.

Hva gjelder medvirkning i barnevernet generelt, er dette noe en finner mye forskning på. Når det kommer til undersøkelsesfasen og særlig medvirkning for yngre barn, fins dette i mindre grad, det er derfor et felt det er nødvendig med mer kunnskap om, dersom en skal kunne se mer på hva som hemmer og fremmer barns medvirkning i undersøkelsesfasen, for å deretter finne frem til flere og andre fremgangsmåter for å styrke barns medvirkning i denne fasen.

Medvirkning i undersøkelsesfasen er et viktig og sentralt tema, og særlig relasjonens betydning for barns medvirkning er noe det bør rettes mer oppmerksomhet mot fremover, både for å sikre barns medvirkning, men også for å se på hvilke kompetanser de ansatte burde ha mer fokus på, og hvordan det kan legges til rette for medvirkning i undersøkelsesfasen, ved å se på de ulike faktorene som fremmer og hemmer medvirkning.

6.0 Kilder

Angel, B. Ø. (2010) *Barnet som aktør og kunnskapsbærer – en utfordring for barnevernets profesjonelle ekspertise*. Norges Barnevern 2010 nr 3. vol 87 s. 140-151

Bessel, S. (2011) *Participation in decision-making in out-of-home care in Australia: What do young people say?* Children and youth services review

<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.05.006>

van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W. M. og Bunders-Aelen, J. F. G. (2015) *Children`s and young people`s participation within child welfare and child protection services: A state-of-the-art review*. <https://doi.org/10.1111/cfs.12082> Child and family social work.

Barnevernloven. (1992). *Lov om Barneverntjenester av 1992 (LOV-1992-07-17-100)*.

Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>

Buudir (2015) *Familieråd*

<https://bufdir.no/familierad/>

Buudir (2021a) *Saksbehandlingsrundskrivet*

<https://bufdir.no/fagstotte/produkter/saksbehandlingsrundskrivet/>

Buudir (2021b) *Utredning, familier med barn 0-6 år*

https://bufdir.no/fagstotte/produkter/utredning_familier_med_barn_0_6_ar/#heading-contentlink-124079

Christiansen, Ø. (2012) *Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører?* Tidsskriftet Norges Barnevern.

Dalland, O. (2017) *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Gyldendal akademisk

Dillon, J., Greenop, D. & Hills, M. (2015) *Participation in child protection: A small-scale qualitative study*

Forandringsfabrikken (2020) *Forstå det viktigste*

<https://forandringsfabrikken.no/rapport-forsta-det-viktigste-2020/>

Forskrift om medvirkning og tillitsperson. (2014). Forskrift om medvirkning og tillitsperson (FOR-2014-06-01-697) <https://lovdata.no/pro/forskrift/2014-06-01-697>

Gamst, K. M. T. (2017) *Profesjonelle barnesamtaler* (2. utg.). Universitetsforlaget

Gulbrandsen, L. M., Seim, S. og Ulvik, O. S. (2012) *Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid* Sosiologi i dag, årgang 42, nr. 3-4/2012.

Hart, R. A (1992). *Childrens participation: From tokenism to citizenship*. Innocenti Essay no.4

Havnen, K., Christiansen, Ø., Ljones, E. H., Lauritzen, C., Paulsen, V., Jarlby, F., Vis S. A. (2020) *Å medvirke når barnevernet undersøker*. Delrapport 5. Barnevernets undersøkelsesarbeid fra bekymring til beslutning. UiT Norges Arktiske Universitet

Horwath, J., Kalyva, E. og Spyru, S. (2012) *I want my experiences to make a difference* Volume 34, Issue 1. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2011.09.012>

Hultgren, F. & Johansson, B. (2019) *Including babies and toddlers: a new model of participation*, Children`s Geographies, 17:4, 375-387, DOI: 10.1080/14733285.2018.1527016

Kriz og Skivenes (2017) *Child welfare workers` perceptions of children`s participation* doi:10.1111/cfs.12224 Child and family social work

Lurie, J., Sørli, H. E., Kvaran, I., Tjelflaat, T. og (2018) *Familiens og barneverntjenestens erfaringer med barnevernundersøkelser*

Regjeringen (10, 2020) *FNs konvensjon om barnets rettigheter* Regjeringen.no <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/fns-barnekonvensjon/fns-konvensjon-om-barnets-rettigheter/id2511390/>

Regjeringen (2003) *FNs konvensjon om barnets rettigheter* Regjeringen.no https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Paulsen, V. (2022) *Barn og unges medvirkning i barnevernet*. Gyldendal Norsk Forlag AS

Paulsen, V. (2016) *Ungdommers erfaring med medvirkning i barnevernet*. Fontene Forskning 1/2016

Pölkki, P., Riitta, V., Merja, P., Marjo, R. (2012) *Children`s Participation in Child-protection processes as experienced by foster children and social workers* <https://doi.org/10.1080/13575279.2011.646954>

Prop. 73 L (2016-2017) *Endringer i barnevernloven (barnevernsreformen)*. Barne- og likestillingsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/67954c9d29dd4c0ca3134e0931f32fdc/no/pdfs/prp201620170073000dddpdfs.pdf>

Shier, H. (2006) *Pathways to participation*. Revisited

https://www.harryshier.net/docs/Shier-Pathways_to_Participation_Revisited_NZ2006.pdf

Strandbu, A. og Vis. S. A. (2008) *Barns deltakelse i barnevernssaker*. Barnevernets utviklingscenter i Nord-Norge. Fagtrygg Idé AS.

Studsrød, I., Paulsen, V., Kvaran, I., Mevik, K. (red.) (2019) *Barnevernspedagog en grunnbok*. Universitetsforlaget

Timor-Shlevin, S. & Krumer-Nevo, M. (2015) *Partnership-based practice with young people: relational dimensions of partnership in a therapeutic setting*. Health & Social Care in the Community, Volume 24, Issue 5. <https://doi.org/10.1111/hsc.12227>

Thrana, H. M. (2013) *Kjærlighet: en kjernekompetanse i profesjonelt barnevernsarbeid?* Tidsskriftet Norges Barnevern

Tunestveit, M., Mæhle, M. og Ulvik, O. S. (2021) *Deltaking i barnevernet – ein analyse av ungdomar sine forteljingar i lys av posisjoneringsteori* Tidsskriftet Norges Barnevern

Vis, S. A., Holtan, A. og Thomas, N. (2012) *Obstacles for child protection in care and protection cases – why Norwegian social workers find it difficult*

SSB. (u.å.) *Meldinger* Hentet 03.05.2022 fra:

<https://www.ssb.no/statbank/table/12189/tableViewLayout1/>

SSB. (u.å.) *Undersøkelser* Hentet 03.05.2022 fra:

<https://www.ssb.no/statbank/table/12861/tableViewLayout1/>

